

N:r 98.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 27 April 1909.
— — — — Andra Kammaren den 27 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af edgång m. m.

(Lagutskottets utlåtande n:o 33 och mem. n:o 42.)

Till Konungen.

Vid innevarande års riksdag har enskild motionär framställt förslag om aflåtande af skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida ej edgång kunde alldeles afskaffas; eller, om så ej utan våda för rättssäkerheten kunde ske, i hvad mån edgång kunde i tillämpningen inskränkas och edsformuläret för denna händelse förenklas samt eden under vissa förhållanden mot en i annan högtidlig och bindande form på heder och samvete afgifven förklaring utbytas.

Det som skiljer ed från en försäkran i allmänhet torde kunna betecknas såsom ett religiöst moment, vanligen ett åberopande af Guds namn. För ed i juridisk-teknisk bemärkelse erfordras ytterligare, att denna försäkran afgifves i lagbestämd form och inför behörig myndighet. I kulturländernas lagstiftning har eden kommit till användning för att tjäna hufvudsakligen två olika syften, å ena sidan för att stärka trovärdigheten af uppgifter, som äro af vikt för bedömandet af ett gifvet rättsförhållande, samt å andra sidan i form af löftesed såsom en garanti för att personer, hvilka träda i ett ur en eller annan synpunkt betydelsefullt förhållande

till det allmänna, skola handla i öfverstämmelse med lag och plikt. Bland de förra ederna äro de i rättegång förekommande af särskild betydelse, nämligen vittneseden och partseden samt vidare gäldenärseden och borgenärseden; bland de senare märkas den ed, som statsöfverhufvudet i en del länder har att vid regeringstillträdet aflägga å författningen, tro- och huldhetsed, som här i landet afgifves af utlänning, som upptages till svensk medborgare, vissa ämbets- och tjänsteeder, t. ex. domareeden m. fl.

Då yrkande nu framställes på afskaffande af edgång eller inskränkande af dess användande, torde detta vara så att förstå, att det religiösa moment, som konstituerar edsbegreppet, önskas i alla eller vissa fall borttaget. Lämpligheten och nödvändigheten af att i någon lagbestämd form en försäkran afgifves inför myndighet, samt att, om denna försäkran icke är sanningsenlig, straffpåföljd kan inträda, synas icke med fog kunna göras till föremål för tvifvel.

Hvad angår de viktigaste ederna, de processuella, äro dessa af synnerligen gammalt datum i vårt land. Den nuvarande af lag eller praxis bestämda formen för dessa eder leder sitt ursprung från 1734 års lag. Lagkommittén och äldre lagberedningen föreslogo, förutom en förkortning af edstemat, ej annan ändring däruti, än att i stället för inledningsorden »Gud och hans heliga evangelium» sattes »Gud och hans heliga ord». I fråga om rätt att för särskilda fall förändra edstemat eller utbyta det samma mot annan bekräftelseform, innehöllo dessa lagförslag endast en hänvisning till hvad som särskildt fanns stadgad om edgång af den, som ej är af kristen lära. År 1867 blef vittneseden, med bibehållande af inlednings- och avslutningsorden, i öfrigt förenklad till sin nuvarande lydelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med lagkommitténs och äldre lagberedningens förslag, och år 1870 ändrades jurymannaeden i tryckfrihetsmål, bland annat genom borttagandet af en längre religiös inledningsformel. Såsom motionären erinrat, tillkommo nu gällande bestämmelser angående edgång af mosaiska trosbekännare 1849 och beträffande vissa främmande kristna trosbekännare 1873. 1883 års Riksdag anhöll i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t bland annat om utredning och förslag angående förändring af gällande edsformulär i syfte, att slutorden måtte utbytas mot andra och mera lämpliga. Skrifvelsen öfverlämnades till den då arbetande nya lagberedningen, som sistnämnda år afgaf särskildt förslag till ett nytt edsformulär, hvilket, i enlighet med det beredningen vid skrifvelsens öfverlämnande meddelade uppdrag, endast afsåg begynnelse- och slutorden, och hvilket i förändrad form förelades 1885 års Riksdag, men ej vann

Riksdagens bifall. Ar 1884 afgaf nya lagberedningen sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. I detta föreslog beredningen med afseende å vittneseden den kortfattade formuleringen, att vittne allenast skulle svära »inför Gud den allvetande och allsmäktige att i sin utsaga hålla sig till sanningen». Främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstodde edgång, skulle få utbyta eden mot en försäkran på heder och tro under samma ansvar, som om ed gått, och om domstolen, med hänsyn till ett vittnes sinnesart, uppfattning af edens betydelse eller andra personliga förhållanden, funne vådligt eller olämpligt att låta edgång anförtros vittnet, skulle i stället för ed förestafvas vittnet förklaring, att han under den i lag för dylikt fall stadgade straffpåföljd förpliktade sig att i sin utsago hålla sig till sanningen. Domareeden hade högst väsentligt förkortats, och flera af de i rättegångsbalken särskildt stadgade ederna hade uteslutits ur förslaget. Sedan nya lagberedningens förslag framlades, har frågan om edens användning och form vid upprepade tillfällen varit föremål för Riksdagens pröfning, senast, såsom motionären erinrat, 1902 och 1903 i sammanhang med då föreliggande förslag till ny lagstiftning om bevisning.

Innan Riksdagen öfvergår till ett närmare angifvande af de önskemål beträffande edgång, som enligt Riksdagens mening för vårt lands vidkommande kunna framställas, vill Riksdagen något beröra den utländska lagstiftningen i ämnet.

I *Norge* infördes nya bestämmelser om edgång genom lag den 10 maj 1893. Vid afläggande af ed inför rätta tilltalar domaren den edspiktige med orden: »Sværg De at . . .», hvarpå denne stående och med högra handen uppsträckt svarar: »Det sværger jeg, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende». Vid edsafläggandet skola samtliga närvarande resa sig. Personer, tillhörande trossamfund, som ej tillstädjer ed, eller som på grund af sin religiösa öfvertygelse eller därför, att de icke tro på en allsmäktig och allvetande Gud, vägra att aflägga ed, få — dock med afseende å de två sistnämnda grupperna först efter domarens pröfning, huruvida denna vägran grundar sig på en verklig öfvertygelse — i stället för ed och under samma straffrättsliga ansvar, som om ed aflagts, afgifva en högtidlig försäkran på: »ære og samvittighed». Sedermera har äfven möjlighet beredts att för särskilda fall använda annan religiös edsformel. Enligt gällande *dansk* rätt inledas rättegångsederna, där ej annorlunda stadgats i fråga om vissa främmande trosbekännare, med orden: »lover og sværg», samt afslutas med bekräftelsen: »Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord». Särskilda edsformer finnas för judar och herrn-

hutare. Enligt *tyska* civil- och straffprocessordningarna skall ed afläggas med högra handen uppräckt samt börjas med orden: »Jag svär vid Gud den allsmäktige och allvetande», och avslutas med orden: »Så sant mig Gud hjälpe». Skall eden afläggas af flera på en gång såsom t. ex. af jurymän, uppläser domaren inledningsorden och själfva edsförklaringen, hvarefter enhvar af de svärjande upprepar: »Jag svär det, så sant mig Gud hjälpe». Konfessionella tillägg till edstemat, som ej ändra den lagstadgade formuleringen, anses tillåtna, och där lagen för medlem af visst trossamfund medgifver rätt att utbyta eden mot annan form för bekräftande, gäller dylikt bekräftande lika med edgång. Sådan rätt finnes emellertid ej omförmäld i rikslagstiftningen, men däremot i vissa partikulära lagar. I hufvudsak enahanda bestämmelser med afseende på edens form gälla i *Österrike*. Kristna aflägga emellertid där i vanliga fall eden framför ett kruzifix med två brinnande ljus. För judar och muhammedaner gälla särskilda edsformer, och sekterister, som ogilla edgång, få i stället afgifva en högtidlig försäkran. Religionslösa äro hvarken i Tyskland eller Österrike befriade från edstväng. I *England* och *Amerikas Förenta stater* har eden en utprägladt religiös karaktär. Enligt engelsk rätt är den vanliga formen för afläggande af ed, att den edspliktige, sedan han lagt högra handen på nya testamentet, tilltalas med orden: »Den utsaga, ni har att afgifva öfver ifrågavarande sak, skall innehålla sanningen, den fulla sanningen och intet annat än sanningen. Så hjälpe eder Gud.» Härefter kysser han boken. Enligt nordamerikansk rätt aflägges eden under åberopande af Guds namn samt i öfrigt på det sätt, som den svärjande enligt sin religiösa öfvertygelse anser bindande. Såväl i England som Amerika äger hvar och en, som gör invändning mot edgång, vare sig af religiösa betänkligheter eller därför, att han icke hyser någon religiös öfvertygelse, att i stället och under enahanda kriminella ansvar afgifva en högtidlig försäkran. I *Frankrike* bekräfta vittnen sin utsaga med orden: »Jag svär det». Dessa ord, som utgöra den häfdvunna formen för den religiösa eden, anses också innefatta ett religiöst moment. Icke katoliker tillåtas att aflägga ed enligt sin religions föreskrifter, och anabaptister och kväkare samt, efter domstolens medgifvande, äfven andra få använda formen: »Jag försäkrar», eller »Jag lofvar». I *Italien* har den strängt religiösa edsformen upphäfts. Den afgifves liksom i Frankrike med orden: »Jag svär», hvilken form i Italien anses innebära frihet för den, som går eden, att däri inlägga eller icke inlägga en religiös mening, hvarför särskilda bestämmelser för sekterister, som ogilla edgång, icke

ansetts erforderliga. I *Schweiz*, där för öfrigt sedan reformationstiden den processuella eden uti en del kantoner i större eller mindre omfattning kommit ur bruk, äger hvar och en att undandraga sig afläggandet af en religiös edgång och får i stället afgifva ett enkelt löfte, som i straffrättsligt hänseende medför samma ansvar som ed. Formen »jag svär» anses icke vara af religiös karaktär.

Edgången såsom ett i vårt land urgammalt rättsligt institut har helt visst synnerligen djupa rötter i vårt folks medvetande, och det i eden ingående religiösa momentet innefattar otvifvelaktigt för mången i vårt land en den kraftigaste maning till sanningsenlighet i lämnade uppgifter. En sådan maning är med vår nuvarande rättegångsordning desto angelägnare, som den svenska domaren vid bevispröfningen är i vidsträckt mån bunden af legala regler, och för att framtvinga sanningen saknas de medel, som förefinnas i den moderna processordningen med dess koncentrerade muntliga förfarande, där parternas intressen i allmänhet tillvaratagas af rättsbildade advokater. Det synes Riksdagen särskildt under sådana förhållanden icke riktigt att uppgifva den garanti för sanningsenligheten af lämnade uppgifter, som edgången enligt Riksdagens mening verkligen innebär beträffande den stora massan af folket i vårt land. Endast i de särskilda fall, där en sådan garanti uppenbarligen icke med edgången ernås, bortfaller den hufvudsakliga grunden för edgångens användande. Blott i dessa fall blir det enligt Riksdagens mening ur olika synpunkter lämpligare, att, såsom i allmänhet skett i den moderna utländska processlagstiftningen, edgången på något sätt utbytes, naturligtvis utan uppgifvande i någon mån af sanningsplikten och straffet för dess öfverträdande. Enligt gällande rätt, 17 kap. 7 § rättegångsbalken, är den jäfvig att vittna, som är okristen eller af sådan lära, att han om vittneseden en falsk och skadlig mening hafver. Att sålunda totalt frånvaro af den garanti, man med edgången velat vinna, skall kunna medföra befrielse från vittnesplikten, därest icke parterna eftergifva eden, torde kunna föranleda och har äfven föranledt till betänkliga missförhållanden. Beträffande dem, som på grund af religiösa betänkligheter vägra att gå ed, synes det Riksdagen, som om edsformuläret bör utbytas mot något tema, däruti edgång ej ingår, eller ock, i den mån det kan låta sig göra, jämkas efter deras berättigade kraf i det förevarande hänseendet. I fråga om dem, som, därför att det i eden ingående religiösa momentet fullständigt saknar betydelse, motsätta sig att aflägga ed, synes edgång äfven för edens egen skull och för uppehållande af dess helgd visserligen icke böra behöfva förekomma, men dock böra

ersättas med en annan form för bekräftande. Såsom i utländska lagar skett, synes nödvändigt, att, då någon, hvilken icke tillhör ett trossamfund, som förbjuder ed, vägrar att aflägga sådan, tillvaron af omständigheter, som verkligen böra berättiga till befrielse från edgång, göres till föremål för pröfning af domstolen.

Vid en revision af gällande bestämmelser om edgång synes emellertid äfven böra undersökas, om ej ändringar böra ske beträffande det gällande formuläret för edens afläggande. Särskildt i fråga om den oftast förekommande vittneseden har behofvet af en ändring i edsformuläret framträtt, något som framgår redan af de ofvanberörda tidigare afgifna förslagen i detta hänseende. Mot det nuvarande formuläret för denna ed lärer bland annat kunna anmärkas, att detsamma ej står i full öfverensstämmelse med nutida språkbruk. Erfarenheten gifver vid handen, att denna ed lättare, än som borde få ske, blir föremål för missuppfattning, som i sin ordning kan föranleda störande afbrott i edens framsägande och måste förrycka det allvarliga intryck, som med edgången åsyftas. En äfven önskvärd förkortning af temat för vittnesed skulle möjligen kunna bidra att afhjälpa ett öfverklagadt förhållande beträffande sättet för edens afläggande, nämligen att i praxis, då flera vittnen skola höras i samma mål, för vinnande af tid alla på en gång edfästas, därvid det för domstolen blir omöjligt kontrollera, att eden af alla riktigt eftersäges. Bland annat för att eden lämpligare skulle kunna förestafvas för hvarje vittne särskildt, föreslogs den kortare affattning af vittneseden, som, enligt hvad ofvan nämnts, nya lagberedningens betänkande innehåller. Ur nu antydda och andra synpunkter synes Riksdagen en förändring af det nuvarande edsformuläret önskelig, som åt detsamma gifver större enkelhet och anpasslighet utan att därmed i minsta mån eftergifves något af det högtidliga allvar, som enligt Riksdagens uppfattning bör med eden vara förbundet.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville taga under öfvervägande, dels i hvilka fall edgång må kunna utbytas mot en i annan högtidlig och bindande form afgifven försäkran, dels ock huru formen för edgång bör förändras, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, som däraf kunna föranledas.

Stockholm den 27 april 1909.

Med undersåtlig vördnad.
